5-ma’ruza **Boshlang‘ich sinflarda tayanch fanlarni o‘qitishda axborot texnologiyalaridan foydalanish metodikasi.**

Kalit so‘zlar: *zamonaviy axborot texnologiyalari, elektron o‘quv qo‘llanmalar, savodxonlik, o‘yinli masalalar, texnologiya, AKT, teskari o‘yin, integratsiyalashgan ta'lim, integratsiyalashgan ta'limning asosiy elementlari, integratsiyalashgan ta'limning afzalliklari.*

Ta’lim tarbiya tizimining bugungi kundagi vazifasi o‘sib-ulg‘ayib kelayotgan yoshlarni vatanparvar, zamonaviy bilim, ko‘nikma va malakalarni o‘zlashtirgan, komillikka intiladigan barkamol avlodni voyaga yetkazishdir. Bu jarayonda o‘qituvchining roli beqiyosdir. Hozirgi kunda davlatimiz tomonidan o‘qituvchilarning darslarga ijodiy yondashishini ta’minlash, ular faoliyatiga ilg‘or pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy qilish hamda o‘quvchilarning dastlabki egallaydigan bilimlarning poydevori mustahkam bo‘lishi, barcha fanlarni o‘zlashtirishga qiziqishini oshirish maqsadida zarur chora-tadbirlar ishlab chiqilib, hayotga tatbiq etib kelinmoqda. Shuningdek, ta’lim tizimida ilg’or xalqaro tajriba va jamiyatning zamonaviy talablariga muvofiq sifatli ta’lim olish imkoniyatlarini yaratish, xalq ta’limi muassasalarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash va byudjetdan mablag‘ bilan ta’minlashning samaradorligini oshirish, yoshlar ta’lim-tarbiyasi uchun qo‘shimcha sharoitlar yaratishga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish bo’yicha izchil islohotlar amalga oshirilmoqda.

Olib borilayotgan bu islohotlar o‘qituvchilar va o‘quvchilar oldiga katta talablar qo‘ymoqda, bu talablarning eng asosiysi - darsning samaradorligi, uning sifatliligini oshirish hamda maktablardagi turli xil o‘quv mashg‘ulotlarining tashkil qilinishi va u orqali o‘quvchilarning turli bilim va ko‘nikmalarni egallab olishlaridir. Bugungi kunda ta’lim jarayonini to‘g‘ri va samarali tashkil qilishda innovatsion texnologiyalar, texnik vositalarning, jumladan, zamonaviy kompyuterlarning o‘rni beqiyosdir. Dars mavzusiga oid multimediya, animatsiya, grafika, diafilm va videofilmlardan foydalanish dars jarayonini yanada qiziqarli bo‘lishiga ko‘mak beradi, buning uchun esa o‘qituvchi o‘z ustida ishlashi va har bir darsga «men bugungi dars jarayoniga qanday yangilik bilan kirib, darsni qiziqarli tashkil qila

olaman » deya o‘ziga savol berishi ya’ni, an’anaviy ta’limdan qochib, noan’anaviy ta’lim berishga intilishi lozim.

Pedagogik va psixologik tadqiqotlarga ko‘ra inson ongi ma’lumotlarning 90% ni ko‘rish, 9% ni eshitish, 1% ni esa his qilish orqali qabul qilar ekan. Bundan kelib chiqqan holda shu narsa ta’kidlanmoqdaki, Axborot kommunikatsion texnologiyalaridan foydalanish o‘quvchilarning nazariy, ijodiy va refleksiv tafakkuri rivojlanishiga katta ta’sir etadi. O‘quvchining xotirasida u yoki bu hodisa, jarayonning obrazli ifodalanishi o‘quv materialini boyitib, uning ilmiy jihatdan o‘zlashtirilishiga yordam beradi. Multimedia texnologiyalarida an’anaviy texnologiyalarga qaraganda axborotlar matn ko’rinishda emas, balki tasvir, ovoz va harakatlar ko‘rinishida ifodalanilishi o‘quvchilarni darslarda faolroq, diqqatliroq intiluvchan va qiziquvchan bo‘lishga o’rgatadi, chunki tavsiya qilinadigan har bir axborot ularning ishtiroki va harakati orqali amalga oshiriladi. Bu orqali fanga bo’lgan qiziqish uyg‘onib, o‘z bilimlarini nazorat qilish va mustahkamlash, mavzuni o’rganishda o‘zi uchun qulay bolgan tezlik va o‘zlashtirish darajasini tanlash imkoniyatini beradi. Zamonaviy axborot texnologiyalari yordamida dars jarayonini tashkil etishda o‘qituvchi dastlab:

darsning maqsadi;

maqsadga erishish yo‘llari;

o‘quv materiallarini taqdim etish usullari;

o‘qitish metodlari;

o‘quv topshiriqlarining turlari;

muhokamalar uchun savollar;

munozara va bahslarni tashkil etish yo‘llari;

o‘zaro aloqa usullari va kommunikatsiya singari omillarni aniqlab olishi lozim bo‘ladi.

Axborot texnologiyalaridan boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining barcha o‘quv fanlarida samarali foydalanish mumkin. Darslarda o‘quv va o‘yin dasturlaridan foydalanish katta samara beradi. Ona tili va Rus tili darslarida savodxonlikni oshirish bo‘yicha mashqlar yordam beradi, bunda bolalar kompyuterlarda turli

xildagi amaliy topshiriqlarni bajaradilar. Boshlang‘ich sinflar o‘quvchilari uchun turli didaktik materiallar to‘plamidan foydalanib, ko‘rgazmali mashq, nazorat mashqlari va test sinovlari modullari kiritilgan aralash kompyuter dasturlarini tayyorlash mumkin. Unga fanga oid qoidalarni joriy o‘rganish va umumlashtirilgan takrorlash uchun uchta variantlarda berilgan grammatika, orfografik mavzular bo‘yicha boy va turlituman materiallardan foydalanish yaxshi samara beradi. Ona tili darslarida insho yozishda taqdimotlardan foydalanish qulay. U orqali mavzuning savol va rejalarini tuzish, qiyin so‘zlarni topish osonlashadi. Insho rasm asosida yozilayotgan bo‘lsa, mavzuga doir rasmni ekranda namoyish etish imkonini beradi.

1-sinfda o‘qish darsida elektron o‘quv qo‘llanmalari tayyorlab, foydalanish mumkin. Unda so‘zni tovushli-harfli tahlil qilish, so‘zning bo‘g‘inlari tuzilishi, ba’zi orfogrammalar o‘rganilishi turli qiziqarli ko‘rgazmali va ovozli material berish mumkin. Yorqin rasmlar, g‘aroyib, qiziqarli topshiriqlar kichik yoshdagi o‘quvchilarda ona tiliga qiziqishni oshirishga yordam beradi, o‘yin shaklida o‘quv materiali bilan tanishish imkonini beradi, o‘zini nazorat qilish va o‘quv refleksiyasi uchun keng imkoniyatlar taqdim etadi. Ushbu qo‘llanma bo‘yicha ta’lim jarayonini differensiatsiyalashga turli darajadagi murakkablikdagi topshiriqlarni tanlab olish yordamida erishiladi. Savodxonlikka o‘qitish bo‘yicha tematik rejalashtirishni ishlab chiqishda rejalashtirishga tegishli elektron mavzular va bo‘limlarni kiritish mumkin. Dars rejasini ishlab chiqishda frontal individual va guruhli ishlash uchun kompyuterni qo‘llash maqsadga muvofiq bo‘lgan dars bosqichlarini ishlab chiqish lozim. Tabiiy fanlar darslarida ham barcha mavzularda video-roliklar, taqdimotlar, testlar, animatsion multimedialarni qo‘llash yaxshi natija beradi. Masalan, yurtimiz tabiati, suv havzalari, hayvonot dunyosi, dengizlar, okeanlar hamma mavzuni animatsion slaydlarda aks ettirish mumkin. Animatsiya orqali taqdimot nafaqat yorqin hissiyotlarni va bir vaqtning o‘zida ilmiy imidjni, balki o‘quvchilarning bilim olishga bo‘lgan qiziqishlarini yanada oshiradi. O‘quvchilar ongigada mavzu bo‘yicha tushunchalarni shakllantirib, xotirasida yaxshi saqlashini taminlaydi.

Matematika darslarida «O‘yinli masalalar» dasturlarini tayyorlab, foydalanish mumkin. Boshlang‘ich sinfda o‘rganiladigan ko‘plab mavzular bo‘yicha turli

materiallar berilgan. Turli murakkablik darajasidagi turli xildagi topshiriqlar har bir o‘quvchining idrok etish va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Masalalarni yechishda kompyuterli animatsion slaydlardan foydalanish darsning qiziqarliligini oshiradi. Ularning ustunlik tomonlari istagan paytda masalaning boshiga qaytish mumkin, uning alohida qismlarida to‘xtalish, o‘quvchilar bilan suhbatlashish, ularning fikrlarini tinglash mumkinligidan iborat. Boshlang‘ich sinflarda harakatlanishga animatsiyali masalalar bilan slayd-filmlarni qo‘llash mumkin. Shunday slaydlarni yaratish uchun Internetdan olingan animatsion kartinkalardan foydalanish mumkin.

Texnologiya va tasviriy san‘at darslarida ham slaydlardan unumli foydalansa bo‘ladi. Masalan, rassomlar, rasmlar namunalari, loyiha namunalari, loyiha bosqichlari, qo‘l mehnati namunalari va shu kabi mavzularni slayd yordamida namoyish qilish mumkin.

Barcha o‘quv fanlarida test topshiriqlaridan foydalanish zarur. Testlardan dastlab faqat bosma ko‘rinishidagisidan foydalangan bo‘lsak, hozirda ularni kompyuterda terib, har bir o‘quvchi bilan shug‘ullanish mumkin. AKTdan foydalanish yillari davomida 1-sinfdan 3-sinfgacha matematika, badiiy o‘qish, ona tili, deyarli barcha mavzulari va boshqa o‘quv fanlari bo‘yicha qator turli testlarni tayyorlash mumkin. Endi darslarda faqat bosma shakldagi emas, balki kompyuterli testlardan foydalanish zarur. Ular bajarib bo‘lishi bilan darhol bahosini olishga imkon beradi, bahoni kompyuterning o‘zi taqdim etadi, u yoki bu mavzu bo‘yicha kamchiliklarini aniqlashlariga imkon beradi.

Ona tili bo‘yicha o‘rganiladigan so‘z leksik mazmunini talqin qilishda va birliklarni turlarga ajratishda o‘quvchilarda qiyinchiliklar tug‘diradi. Bular: antonimlar, sinonimlar, omonimlar. Testlar orqali o‘quvchilarning leksik imkoniyatlari rivojlanadi, so‘zning to‘g‘ri va ko‘chma ma’nosini topishga, sinonimlarni to‘g‘ri tanlashga, sinonimlar, antonimlar va omonimlarni farq qilishga o‘rgatadi. Antonimlar bilan ishlashga bag‘ishlangan «Teskari o‘yin» testidan foydalanish o‘quvchilarga darsni tushuntirishga samarali ta’sir etadi. Asosiysi: test topshiriqlarini bajarishda o‘quvchining ko‘zi, miyasi va qo‘llari ishtirok etadi, o‘yin

elementlari esa ularda bajarayotgan ishlariga qiziqishni oshiradi. Testlardan tashqari krossvordlar, sxemalar, jadvallardan foydalaniladi, o‘quvchilar dars materiallarni mustaqil o‘rganishda bevosita kompyuterda ishlaydilar.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda o‘qituvchi axborot texnologiyalaridan to‘g‘ri va samarali foydalansa, o‘quvchilarning darsga bo‘lgan qiziqishi, bilim olishga bo‘lgan ishtiyoqi va o‘ziga bo‘lgan ishonchi ortib, mustaqil fikri rivojlana boradi. O‘qituvchi esa darsda o‘z oldiga qo‘ygan maqsadiga oson erishadi. Faqatgina o‘quv jarayonida axborot texnologiyalari darsning asosiy tayanchi emas, balki bolaga yangi ma‘lumotlarni, tushunchalarni osonlik bilan yetkazib berish hamda esda saqlashiga yordam beruvchi vosita sifatida qaralishi lozim. O‘qituvchi esa darsning asosiy boshqaruvchisidir.

Integratsiyalashgan ta'lim - bu nima? Har bir bola yoshligidanoq o‘sib-ulg‘ayishi, bilim olishi va rivojlanishi uchun ota-onasi va jamiyat tomonidan qo‘llab-quvvatlanish huquqiga ega. Va maktab yoshiga etganida, bolalar maktabga borishlari va o'qituvchilar va tengdoshlar tomonidan normal qabul qilinishi kerak. Farzandlar, ularning farqlaridan qat'i nazar, birgalikda ta'lim olishsa, hamma foyda ko'radi – bu inklyuziv ta'limning asosidir.

Integratsiyalashgan ta'lim - bu nima? Bunday o’qitishning mohiyati shundan iboratki, aqliy va jismoniy qobiliyatlari turli darajadagi rivojlangan o’quvchilar bir sinfda yonma-yon o’qiydilar. Ular dala va maktabdan keyingi mashg‘ulotlarga borishni, talabalar boshqaruvida birga qatnashishni, bir xil sport uchrashuvlariga borishni, o‘yin o‘ynashni yoqtirishadi.

Integratsiyalashgan ta'lim – bu sinfdagi har bir talabaning xilma-xilligi va o'ziga xos hissasini qadrlaydigan jarayon. Haqiqiy inklyuziv muhitda har bir bola o'zini his qiladixavfsizlik va guruhga tegishlilik hissi bor. O‘quvchilar va ularning ota-onalari ta’lim maqsadlarini belgilash va qarorlar qabul qilishda ishtirok etadilar, maktab xodimlari esa barcha o‘quvchilarni tarbiyalash, rag‘batlantirish va ularning ehtiyojlarini qondirish uchun yetarli malakali, qo‘llab-quvvatlanadigan, moslashuvchan va resurslarga ega.

Nega bu juda muhim?

Integratsiyalashgan ta'lim bolalar uchun yaxshiroq ta'lim beradi va kamsituvchi munosabatlarni o'zgartirishga yordam beradi. Maktab bolani oilasidan tashqari dunyo bilan tanishtiradi, ijtimoiy munosabatlar va o'zaro munosabatlarni rivojlantirishga yordam beradi. Turli qobiliyat va kelib chiqishi bo‘lgan talabalar birgalikda o‘ynasa, muloqot qilsa va o‘rgansa, hurmat va tushunish kuchayadi.

Bolalar uchun integratsiyalashgan ta'lim jamoa a'zolarini istisno qilmaydi yoki ajratmaydi, an'anaviy ravishda marginal guruhlarga nisbatan kamsitishni qo'llab-quvvatlamaydi. Axir, individual maxsus ta'lim alohida e'tiborga muhtoj bo'lgan bolalar uchun muvaffaqiyatga kafolat bermaydi. Integratsiyalashgan o‘quv tajribasini qo‘llab-quvvatlaydigan va qo‘llab-quvvatlaydigan maktablar ancha yaxshi natijalarga erishadi.

Integratsiyalashgan ta'limning asosiy elementlari

✓ O'qituvchilarga talabalarning barcha ehtiyojlari va ehtiyojlarini qondirishga yordam beradigan yordamchilar, o'qituvchilar yoki mutaxassislarni jalb qilish, butun guruh bilan ishlash.

✓ Alohida ta'limga muhtoj bolalar uchun moslashtirilgan o'quv dasturi.

✓ Ishtirok etishota-onalar. Aksariyat maktablar ota-onalarning ma'lum darajada ishtirok etishini maqsad qilgan, lekin bu ko'pincha choraklik yig'ilishlar bilan cheklanadi.

Hamma va hamma uchun

Integratsiyalashgan ta'lim - bu ularning jismoniy, intellektual, ijtimoiy yoki til rivojlanishidan qat'i nazar, jamiyatdagi barcha bolalarni qabul qilishdir. Guruhga ko'pincha kam ta'minlangan bolalar, shuningdek, barcha irq va madaniyat vakillari kiradi. Iqtidorli talabalar va imkoniyati cheklangan bolalar sinfda mukammal birga yashaydilar.

Integratsiya, albatta, bir zumda sodir bo'lmaydi, buning uchun puxta rejalashtirish, ijobiy munosabat, muayyan xatti-harakatlar modeli, zarur ixtisoslashtirilgan yordamdan foydalanish, bir so'z bilan aytganda, bolalar o'zlarini bir bo'lak his qilishlari uchun hamma narsa kerak. maktab a'zosi, ta'lim tizimida faol ishtirok etadi va keyin jamiyatning to'liq a'zosi bo'ladi.

Maktablarning asosiy mas'uliyati barcha o'quvchilarning xilma-xil va maxsus ehtiyojlarini qamrab olish, o'rganish va muloqot qilishdagi to'siqlarni aniqlash va minimallashtirish, shuningdek, har bir inson qadrli shaxs sifatida qabul qilinadigan bag'rikeng va hurmatli muhitni yaratishdir.. Shunday qilib, barcha bolalar kelajakda

muvaffaqiyatga erishishlari va zamonaviy dunyoda va jamiyatda o'zlarini topishlari uchun zarur yordam ko'rsatilishi kerak.

Integratsiyalashgan ta'limning afzalliklari

- ✓ Har bir bolaning individual qobiliyatini rivojlantirish.
- ✓ Ota-onalarni jalb qilishmaktabning madaniy-ma'rifiy va ma'rifiy faoliyati.
- ✓ Hurmat va inklyuzivlik maktab madaniyatini shakllantirish. Integratsiyalashgan ta'lim individual farqlarni tan olish va qabul qilish imkoniyatini beradi, bu esa jamoada ta'qib va zo'ravonlik xavfini yo'q qiladi.
- ✓ Boshqa bolalarning keng doirasi bilan do‘stlikni rivojlantirish, ularning shaxsiy ehtiyojlari va qobiliyatlarini tushunish.

Yangi ishlaydigan tizim

Integratsiyalashgan o‘rganish ixtiyoriy. Avvalo, ota-onalarning fikriga va bolaning o'zi istagiga tayanishga arziydi. Taxminan aytganda, integratsiya alohida komponentlarning bir butunga birikmasidir.

Ta'limga kelsak, bu jarayonni sog'lom bolalar va har qanday og'ishlarga ega bo'lgan bolalarning sof mexanik birlashmasi deb atash mumkin emas. Bu bolalar, o'qituvchilar, tuzatish bo'yicha mutaxassislar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning murakkab to'plamidir. Bu mahalliy narsa emas, chunki barcha sohalarda maktab faoliyatini tashkil etishda yaxlit va tizimli yondashuv zarur.

Innovatsion texnologiyalar

Ta’lim tizimini modernizatsiya qilish innovatsion g’oyalar va yechimlardan faol foydalanishni o’z ichiga oladi. Integratsiyalashgan ta'lim texnologiyasi kognitiv va ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishga qaratilgan. Amalda, atrofdagi dunyo haqiqatini yaxlit va chuqur tushunishga erishiladi. Ta'lim qoidalar va ijodkorlik, fan va san'atning uyg'un kombinatsiyasi bo'lishi kerak. Innovatsion texnologiyalar(tushuntirish tasvirlangan, talabaga yo‘n altirilgan va rivojlantiruvchi ta’lim) bu yerda muhim rol o‘ynaydi.

Integratsiyalashgan ta'limning quyidagi shakllari ajratiladi:

- ✓ Psixofizik rivojlanishida alohida ehtiyojga ega bo'lgan bola mutlaqo sog'lom bolalar bilan bir qatorda sinfda o'qishi mumkin bo'lgan, mutaxassislar

(o'qituvchi-defektolog, logoped, psixolog) tomonidan muntazam ravishda zarur yordam va yordam oladigan kombinatsiyalangan shakl.

✓ Qisman integratsiya, bunda imkoniyati cheklangan o’quvchilar tengdoshlari bilan teng ravishda ta’lim dasturini o’zlashtira olmaydi. Bunday bolalar vaqtlarining faqat bir qismini umumiy sinflarda, qolgan vaqtlarini maxsus sinflarda yoki individual darslarda o'tkazadilar.

✓ Vaqtinchalik, bunda maxsus sinf bolalari va oddiy sinf o‘quvchilari oyiga kamida ikki marta birgalikda sayr qilish, bayramlar, musobaqalar va boshqa ta’lim tadbirlari uchun yig‘ilishadi.

✓ To'liq, unda bir yoki ikkita rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bola oddiy guruhda o'qiydi. Ushbu shakl maktabgacha va boshlang'ich maktab yoshidagi bolalar uchun ko'proq mos keladi. Asosan, bular psixofizik va nutq rivojlanish darajasi bo'yicha yosh normasiga mos keladigan va sog'lom tengdoshlari bilan birgalikda o'rganishga psixologik jihatdan tayyor bo'lgan bolalardir. Ularga o'qish joyida tuzatish yordami beriladi yoki ota-onalar buni mutaxassislar nazorati ostida amalga oshiradilar.

Integratsiyalashgan ta'lim va tarbiya xorijiy mamlakatlarda keng tarqalgan amaliyotdir. Bizda … borinklyuziv sinflar va maktablar endigina paydo bo'la boshladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. “Multimedia ilovalarining turlari” http://tami.uz/

2. Olimov Q.T. Maxsus fanlar bo‘yicha elektron darsliklarni yaratishning uslubiy asoslari. G‘G‘ Kasb-hunar ta‘limi №2. 2004 y.

3. Rasulov O. Zamonaviy elektron darsliklarning didaktik xususiyatlari Kasb-hunar ta‘limi. №5. 2005 y.

4. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-noyabrdagi «O’zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta’lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to’g’risida»gi PF-6108-son Farmoni.

5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 5-sentyabrdagi “Xalq ta’limi tizimiga boshqaruvning yangi tamoyillarini joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi № PQ-3931-sonli Qarori.

6. Yo‘ldashev J. G., Usmonov S.A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy qilish. – T: Fan va texnologiya, 2008.

7. www.aim.uz

8. www.arxiv.uz

9. www.ziyonet.uz